

OPONENTSKÝ POSUDEK HABILITAČNÍ PRÁCE

Autor: PhDr. Marcel Martončík

Název: Rozvoj a testovanie profesijných záujmov ako nástroj profesijného poradenstva

Prešov: Filozofická fakulta Prešovská univerzita v Prešove, 69 stran + 14 stran príloh, elektronická forma.

Posuzovaná habilitačná práca v oboru habilitačného konania a inauguračného konania všeobecná a experimentálna psychológia sa zaoberá problematikou rozvoje profesijných záujmů a jejich testování a možnostmi podněcovat formování profesijních záujmů v adolescenci v intencích profesijního poradenství.

Vlastní text je rozčleněn do nečíslovaných kapitol včetně úvodu, závěru a přehledu bibliografických zdrojů. Text je rozsahově přiměřený svému účelu. Počet stran opticky snižuje použitá zhuštěná elektronická forma.

Práce je nesporně tematicky aktuální. Směřuje do oblasti poradenství při volbě povolání. Volba povolání v adolescenci představuje pro jedince i pro jeho nejbližší sociální okolí závažný a obtížný životní moment komplikovaný zpravidla zejména nedostatkem informací, jak o jednotlivých možnostech příštího profesijního zaměření, tak o vlastních předpokladech pro příští profesionální výkony včetně příslušných zájmových preferencí. Odborné profesní poradenství má pomáhat adolescentům při rozhodování o příštím profesionálním směřování a poskytovat jim potřebné informace. To se často děje na bázi profesní explorace zaměřené na subjektivní i objektivní činitele. Přitom uplatňované intervenční programy zahrnují řadu postupů poskytujících, jak potřebné informace, tak podporu sebedůvěry a rozhodovacího procesu adeptů. Pozoruhodné je, že práce se zájmovou orientací žáků se v těchto programech vyskytuje v praxi poměrně sporadicky, přestože profesní zájmy jsou nesporně v rozhodování o profesní volbě velmi důležité a vykonávání profesí odpovídající zájmu jedince je podstatnou podmínkou subjektivního hodnocení pracovních aktivit.

Cílem práce je navrhnout efektivní intervenční postup rozvíjející profesní zájmy adolescentů. Autor navazuje na své předchozí zkušenosti získané při kolektivní tvorbě a testování intervenčních programů v intenci vytvořit nový program překonávající slabá místa předchozích programů. Často předpokládaný nedostatek informací o náplni různých profesí a nedostatek zkušeností s výkonem příslušných konkrétních pracovních aktů, který podporují i výsledky vlastní výzkumné sondy u 102 žáků končících základní školu, se snaží eliminovat pomocí efektivního poskytování relevantních informací i podporou navození potřebných změn v zájmové oblasti.

Autor v textu předkládá očekávané vymezení základních pojmů, informuje o aktuální situaci ve sféře zjišťování profesních zájmů a vytváření kariérových intervencí na základě relevantní odborné literatury zahraniční i domácí provenience. Pozitivně lze hodnotit i snahu o elaborativní využití poznatků ústící do návrhu intervenčního programu a jeho testování.

Zvláštní pozornost je věnována metodám zjišťování profesních zájmů. Jak známo, jejich smysl podtrhl již počátkem dvacátého století Parsons, který uvažoval o pozitivním vlivu kompatibility zájmů s vykonávanou profesí na pracovní spokojenost i úspěšnost. I později se předpokládá, že na základě profesních zájmů lze predikovat příští profesionální uplatnění až zhruba u poloviny osob.

Autor převedl do slovenštiny jeden z v současnosti nejpopulárnějších dotazníků profesních zájmů žáku základních a středních škol Self-Directed Search (pátá revize, autoři Holland & Messer) použitelný pro osoby od 11 let. Dotazník vychází ze známého Hollandovy teorie předpokládající vztah mezi osobnostními charakteristikami a zájmovými preferencemi. Je orientován na získávání informací o sobě a o kariérových možnostech i o shodě mezi osobností a profesní volbou. Při tvorbě slovenské verze autor využil metody zpětného překladu a ověřil její psychometrické parametry. Tyto parametry se jeví jako přijatelné s tím, že vzhledem k nepotvrzení předpokladu kruhového uspořádání RIASEC (6 typů osobnosti a modelů pracovního prostředí podle Hollanda) je na místě opatrnost zejména při uvažování o využití dotazníku u mladších dětí.

Návrh vlastního intervenčního programu směřujícího k formování profesionálních zájmů školní mládeže je odůvodněný nejen již zmíněným nedostatkem informací potřebných pro kariérové rozhodování, ale i skutečností, že dosud existující podobně orientované všeobecné programy žel nevykazují příliš vysokou efektivitu a programů specificky zaměřených na profesní zájmy není dostatek. Možnost přeložit některý zahraniční program se ovšem nejeví jako snadná vzhledem k řadě problémů např. díky organizační, časové či ekonomické náročnosti takové adaptace.

Intervenční program zaměřující se na podnícení žádoucích změn v profesionálních zájmech žáků končících základní školu se snaží překlenout slabá místa stávajících obdobných pokusů. K ověřování jeho účinnosti autor zvolil smysluplný postup i s ohledem na skutečnosti ověřování problematizující. K těmto skutečnostem patří vedle již zmíněných nedostatků znalostí a zkušeností žáků v období adolescence vztahujících se k určitým profesím a jejich pracovní náplni i nedostatku poznatků o světě práce vůbec, také skutečnost, že adolescence je příznačná mimo jiné i změnami v oblasti zájmů. Přestože se program podobně jako další sledované programy neukázal dostatečně efektivní pro navozování změn u adolescentů

v zájmové oblasti, přináší autor řadu užitečných poznatků mimo jiné pro navrhování nových intervenčních programů pro tuto oblast.

Připomínky, výhrady a náměty do diskuse při obhajobě.

Mé připomínky nejsou jen kritickými výhradami a do jisté míry je lze chápat i jako příspěvek oponenta do diskuse, která neupírá ani autorovi právo vlastního názoru.

1. Snaha postihnou základní pojmy, jak je tomu např. v pasážích věnovaných pojmu zájem v širokém spektru teoretických vymezení, vede místy k nižší přehlednosti textu. Odkazy na ucelenější výklad zájmů (např. přístup person object approach to interest) nebo na pokusy o určitou kategorizaci (např. Super a Crites, 1962, nebo Hidi, 2004) sice nechybí, nicméně by zde prospělo alespoň se pokusit probranou materii nějak utřídit, shrnout, případně se k nějakému pojetí přiklonit.
2. Habilitační práce by podle mého mínění měla být předkládána k posouzení při habilitačním řízení v kompletní podobě bez potřeby dohledávat některé informace v dalších zdrojích, která může představovat určitou komplikaci.
3. Po formální stránce nepůsobí dobře místy nadměrná fragmentarizace obsahu (některé podkapitoly zabírají pouze část jedné stránky).

Závěr

Posuzovaná habilitační práce představuje po mém soudu solidní příspěvek k rozvíjení poznatkové báze v oblasti kariérového poradenství. Autor osvědčil přehled v relevantní odborné literatuře vztahující se ke zkoumané problematice a schopnost koncipovat a realizovat výzkum přinášející řadu zajímavých výsledků, které jsou kriticky diskutovány s ohledem na výzkumnou metodologii, teoretické konsekvence i praktické využití.

Cíl práce lze hodnotit jako splněný a v předložené podobě podle mého názoru práce odpovídá příslušným požadavkům a zvyklostem a lze ji uznat jako postačující základ pro pokračování habilitačního řízení.

Doporučuji habilitační práci Mgr. Marcela Martončíka, PhD. s názvem „Rozvoj a testovanie profesijných záujmov ako nástroj profesijného poradenstva“ k dalšímu řízení a v případě jeho zdárného průběhu přiznání vědecko pedagogického titulu docent v oboru habilitačného konania a inauguračného konania všeobecná a experimentálna psychológia.

V Ostravě 24. 2. 2020

Prof. PhDr. Karel Paulík, CSc.

Katedra psychologie FF OU Reální 5, 70103 Ostrava